

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КРИВОРІЗЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет психолого-педагогічний

Кафедра практичної психології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 2022 р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2022 р.

**РОБОТА З МАРІОНЕТКАМИ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ
СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ**

Кваліфікаційна робота студентки

групи ЗППМ-17

ступінь вищої освіти магістр

спеціальності 053 Психологія

Ганночки Дарії Олександрівни

Керівник канд. психолог. наук, доцент

Бондар К. М.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ІГРОВОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ	5
1.1 Гра дошкільника як інструмент психокорекційної роботи	5
1.2 Стадії процесу ігрової психокорекційної роботи з маріонетками як елемент стимуляції креативності дошкільника	8
Висновки до розділу I	14
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ТА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ	15
2.1 Організація та методика дослідження	15
2.2 Аналіз та інтерпретація результатів	18
Висновки до розділу II	23
РОЗДІЛ III. ВИКОРИСТАННЯ МАРІОНЕТОК В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ	24
3.1 Корекційно-розвивальна програма	24
3.2 Оцінка ефективності ігрової інтервенції в психокорекційній роботі з дошкільниками	35
Висновки до розділу III	37
ВИСНОВКИ	38
СПИСКИ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41
ДОДАТКИ	47
ДОДАТОК А	47
ДОДАТОК Б	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах воєнного стану в Україні у 2022 році психологічний супровід дітей – є одним з важливих пріоритетів розбудови подальшого психологічного благополуччя дітей в системі освіти. Тому, найбільш природним способом проникнення в контекст психологічного стану дошкільника під час воєнних дій в Україні, для пізнання його та для впливу психологом на нього є гра [16]. На думку дитячих психотерапевтів, ігрова психотерапія для дитини – нерідко єдиний шлях допомогти тим, хто ще не пізнав світ слів, дорослих цінностей та правил [19]. Однією з перших науковиць, які почали використовувати ігрову терапію була Анна Фройд [6], яка працювала з дітьми у воєнний та післявоєнний час. На її думку, якщо дитина мала можливість висловити у грі свої переживання, вона звільнялась від страхів і пережите не розвивалося в психічну травму [6].

Однак, на сьогодні є актуальною проблема пошуку перспективних варіантів ігрових психотерапевтичних програм та умов терапії, які сприятимуть вирішенню виникаючих проблем у корекційній роботі з дітьми під час воєнних дій.

У процесі розвитку ігрової психотерапії велику роль грав інтерес науковців та фахівців до дитячої спонтанної гри [16]. В подальшому, коли ігрова психотерапія розвивалась як самостійний напрямок психолого-педагогічної допомоги, вона запозичувала прогресивні теорії та практичний досвід з психології, педагогіки, та різних видів мистецтва [19].

Сьогодні ігрова психотерапія, як самостійна галузь у профілактичній, корекційній та педагогічній роботі, яка використовується для допомоги дітям з проблемами у розвитку. Використання ігрової психотерапії у корекційній педагогіці призвело до виникнення такого напрямку, як педагогічна ігрова психотерапія. Її засновниками були Ф. Чизен, Г. Гід, В. Ловенфельд та інші, вони розглядали заняття дітей мистецтвом, як засіб розвитку їх мислення, емоційної сфери та креативності. Сучасні ж науковці визначають ігрову

психотерапію, як засіб та технологію реабілітації дітей за допомогою образотворчої діяльності та художньо-творчої діяльності, яка в свою чергу базується на спонтанності та засвоєнні правил [19].

Мета дослідження. Теоретичне та емпіричне дослідження впливу застосування маріонеток у корекційній роботі зі старшими дошкільниками, та ефективність цього напрямку арт-синтезтерапії у корекційній роботі.

Завдання дослідження.

1. Здійснити огляд літературних джерел стосовно питання дослідження впливу застосування маріонеток у корекційній роботі зі старшими дошкільниками.
2. Обґрунтувати вплив стадії ігрової психокорекційної роботи з маріонетками як елемент стимуляції креативності дошкільника та інструмент психотерапевтичної інтервенції.
3. Спланувати та впровадити програму комплексної діагностики креативності та творчих здібностей дошкільників, сформулювати теоретичні уявлення.
4. Розробити і апробувати корекційно-розвивальну програму, здійснити оцінку ефективності ігрової інтервенції в психокорекційній роботі з дошкільниками.

Об'єкт дослідження. Творчі здібності дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження. Вплив процесів ігрової психокорекційної роботи з маріонетками як елементу стимуляції креативності дошкільника.

Методи і методики дослідження. В роботі використовувався комплекс методів, що відповідають змісту проблеми й етапам дослідження:

- *Теоретичні:* вивчення, систематизація, аналіз й узагальнення наукової літератури з порушеної проблеми;
- *Емпіричні:* спостереження, психодіагностичні методики (скорочений варіант образотворчої (фігурної) батареї тесту креативності П. Торренса; модифікаційні тести Ч. Гілфорда: субтест «Римування», субтест «Використання предметів», субтест «Словесна асоціація»);

- *Статистичні:* описовий статистичний аналіз даних, порівняння в розподілі емпіричних даних.
- *Інтерпретаційні:* психологічний аналіз, синтез та тлумачення отриманих емпіричних даних.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Дослідження полягає у можливості використання його теоретичних і емпіричних результатів практичними психологами та педагогами у застосуванні запропонованої психокорекційної роботи у дошкільних закладах освіти.

Організація і база дослідження. Емпіричне дослідження проводилось на базі Комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №206 Криворізької міської ради упродовж січня – лютого 2022 року. Експериментальну вибірку, яка була охоплена дослідницькою роботою, склали 5 дітей старшої групи віком 5-6 років.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури, який налічує 44 джерел, налічує 3 схеми, 2 таблиці, 9 рисунків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ІГРОВОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ

1.1. Гра дошкільника як інструмент психокорекційної роботи

Дошкільне дитинство охоплює молодший дошкільний вік (4 роки), середній дошкільний вік (5 років), старший дошкільний вік (6 років, а у деяких дітей ще й кілька місяців 7-го року життя). На цьому етапі складається нова соціальна ситуація, провідною діяльністю стає гра, під час якої дошкільники опановують інші види діяльності, виникають важливі новоутворення у психічній та особистісній сферах, відбувається інтенсивний інтелектуальний розвиток дитини [21, с. 141].

Гра – найдоступніший вид діяльності для дитини дошкільного віку. Вона є оптимальним засобом всебічного розвитку дошкільника, що допомагає розширити і поглибити уявлення щодо навколишнього світу, формувати базові якості особистості, задовільняти соціальні і власні потреби дитини [3, с. 17].

В характерних для нього видах діяльності, передусім у сюжетно-рольовій грі, яка є формою творчої діяльності. У грі відбувається самопізнання, усвідомлення свого внутрішнього світу, оволодіння першими формами саморегуляції [21, с. 142].

Розвиток гри протягом дошкільного віку відбувається за такими напрямками:

- Зміна сюжету ігор;
- Зміна об'єкта гри;
- Зміна відношення між уявною ситуацією і правилом;
- Зміна характеру перенесення значень з одного предмета на інший;
- Зміна дій;
- Зміна характеру стосунків між дітьми [21, с. 144].

У психічному розвитку дитини грі належить особливо важлива роль.

Вона формує її здатність до довільної діяльності й поведінки, саморегуляції, тренує пам'ять, розвиває сприймання, мислення, фантазію, здатність до спілкування, волю [21, с. 145].

На думку Г. Л. Лендрета: гра – це внутрішньо-мотивована діяльність, яка забезпечує гнучкість у вирішенні питань про використання певного об'єкта. Дитина відчуває задоволення від ігрового процесу тоді як його результат не має значення [36, с. 13]. У процесі гри фізичні, психічні, емоційні якості дитини включені в творчий процес і тоді дитині можуть знадобитись соціальні взаємодії.

Термін «ігрова терапія» передбачає наявність певної діяльності, яку можна вважати грою. Відповідно до визначення гри, ігрова терапія визначається як динамічна система міжособистісних відносин між дитинною та терапевтом, який спеціалізується на процедурі ігрової терапії, яка забезпечує дитину ігровим матеріалом та полегшує побудову безпечних відносин для того, щоб дитина мала змогу повністю виражати та досліджувати власне Я (почуття, думки, переживання та дії) за допомогою гри – природного для дитини засобу комунікації [36, с. 13].

Можемо зробити висновок, що гра – це своєрідний спосіб дитини організувати свій досвід, його внутрішній світ. У процесі ігрової діяльності дитини вникає відчуття контролю над ситуацією, навіть якщо реальність їй суперечить.

Спробу дитини знайти контроль над ситуацією пояснює Л. Френк у своїй роботі [32]: «У грі дитина звертається до свого минулого, неухильно переорієнтовуючи себе в сьогодення в процесі гри. Вона грає минулий досвід, розчиняючи їх у новому сприйнятті та нових моделях відносин. Таким чином дитина постійно розкриває для себе, переглядаючи свій образ Я, свої можливості та обов'язки, зміни у відносинах зі світом. Аналогічним чином в грі дитина намагається вирішити свої проблеми та конфлікти, маніпулюючи ігровим матеріалом, а часто й дорослими, тоді як вони намагаються вирішити або програти своє збентеження» [32 с. 24].

Розуміння поведінки в грі дає підказки терапевту, які дозволяють йому більш повно зануритись у внутрішнє життя дитини. Оскільки світ дитини є світом дії та діяльності, ігрова терапія дає терапевту можливість увійти в цей світ. Якщо терапевт підбере відповідні іграшки, він полегшить дитині прояв почуттів. Таким чином, дитина не змушена обговорювати те, що сталося; вони швидше проживають у кожен момент гри свій минулий досвід і пов'язані з ним почуття. Відповідно, терапевту дозволяється розділяти переживання дитини та брати участь в його емоційному житті, а не проживати спочатку якісь реальні події. Оскільки дитина занурюється в гру повністю, почуття переживаються дітьми як абсолютно особливі, конкретні та миттєві; це дозволяє терапевту реагувати на діяльність дітей, яка перед ним розгортається, на їх почуття та емоції, а не на обставини минулого [36, с. 14].

В. Екслейн розглядала гру як процес, коли дитина програє свої почуття, таким чином виводячи їх на поверхню, назовні, отримуючи можливість поглянути на низ з боку, або навчитися контролювати їх, або відмовитись від них [30, с. 23].

1.2. Стадії процесу ігрової психокорекційної роботи з маріонетками як елемент стимуляції креативності дошкільника

Стадії процесу ігрової терапії виникають як результат взаємодії між терапевтом і дитиною, що протікає в безоцінній, вільній атмосфері ігрової кімнати, створенню якої сприяє терапевт, який демонструє щире зацікавлення і схвалення по відношенню до дитини. Ці унікальні живі відносини, у яких приймається і цінується особистість та індивідуальність дитини, дають йому відчуття вседозволеності і дають можливість розширити горизонти власного «Я» відповідно до того, наскільки він відчуває міру прийняття себе терапевтом. Це переживання і розширення власних можливостей часто проявляється в чітко позначених стадіях змін, що настають під час розвитку терапевтичного процесу [36, с. 15].

Аналізуючи випадки роботи з дітьми, які страждають на різні порушення, К. Муштакас у своїй роботі [39] зауважив, що діти проходять певні стадії терапевтичного процесу, такі як:

- Дифузні негативні почуття, виражені у різних точках гри дитини;
- Амбівалентні почуття, загальна тривожність та ворожість;
- Прямі негативні почуття, спрямовані проти батьків, сиблінгів, інших людей або виражаються в особливих регресивних формах;
- Амбівалентні почуття, позитивні чи негативні, до батьків, сиблінгів та інших людей;
- Якісні, чіткі, виділені зазвичай реалістичні позитивні та негативні установки; при цьому у гри домінують позитивні установки].

Також К. Муштакас визначив що, установки дитини з порушеннями, чи то страх, тривога чи інші негативні утворення, - всі вони проходять ці стадії в міру розвитку процесу ігрової терапії. Він підтверджує, що міжособистісні стосунки дозволяють дитині висловити і дослідити емоційний процес на різних рівнях і таким чином сприяють його емоційному дозріванню і зростанню [39].

В одному з найбільш повних досліджень процесу ігрової терапії С. Хендрікс дає описовий аналіз процесу ігрової терапії, центрованої на клієнтові. Вона виявила, що дитина на сеансах (Схема 1.1) [34]:

Схема 1.1

Схема 1.1 Аналіз процесу ігрової терапії

Друге велике дослідження процесу ігрової терапії провела К. Уайті [42]. Вона виявила, що під час **перших трьох сеансів** діти найчастіше перевіряють, як терапевт відноситься до їх дій, демонструють високий рівень тривожності і здійснюють вербальну, невербальну і пошукову ігрову діяльність. З **четвертого по шостий сеанс** цікавість і дослідницька активність знижуються, водночас агресивна гра, голосові ефекти досягають піку. З **сьомого по дев'ятий сеанс** агресивна гра майже зникає, а творча гра, вираження радості і вербальна інформація про дім, школу та інших сторонах свого життя досягають кульмінації. З **десятого по дванадцятий сеанс** максимального

розвитку досягають ігри по встановленню відносин, і безсюжетна гра майже припиняється. З **тринадцятого по п'ятнадцятий сеанс** безсюжетна гра і невербальний вираз гніву досягають максимуму, тривожність і порівнянні з попередніми сеансами зростає, частішають спроби управляти терапевтом, збільшується число вербальних взаємодій [42].

Схема. 1.2

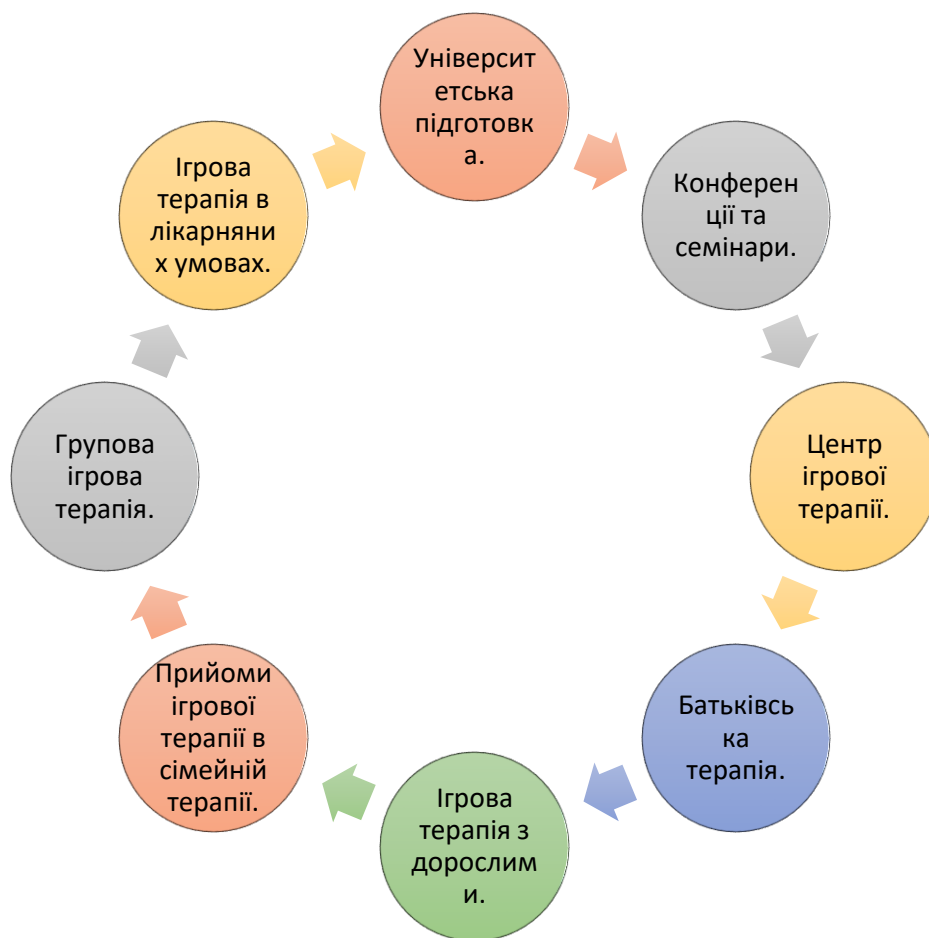

Схема 1.2 Напрямки ігрової терапії

Коли ми говоримо про цілі ігрової терапії, центрованої на дитині, ми швидше за все, маємо на увазі терапевтичні цілі в широкому сенсі, а не індивідуалізовані перспективні цілі для кожної окремої дитини. Коли формуються такі спеціальні цілі, терапевт майже неминуче потрапляє в пастку, непомітно або відкрито підштовхуючи дитину до роботи в напрямку мети, пов'язаної з ідентифікованою проблемою, і обмежуючи, таким чином можливості дитини з управління власною діяльністю [36, с. 22]

У загальному сенсі ігрової терапії, центрованої на дитині, узгоджуються з внутрішнім прагненням дитини до самоактуалізації. Необхідна умова, яка часто не береться до уваги, полягає в тому, щоб забезпечити дитині позитивний досвід зростання в присутності дорослого, який його розуміє і підтримує, щоб дитина могла виявити в собі внутрішні сили. Якщо ігрова терапія, центрована на дитині, зосереджується швидше на особистості дитини, ніж на її проблемі, основна увага приділяється тому, щоб полегшити зусилля дитини, спрямовані на те, щоб стати більш адекватним як особистість, справляючись із поточними та майбутніми проблемами, які можуть впливати на його життя. У цьому сенсі мета ігрової терапії, центрованої на дитині, полягає в тому, щоб допомогти йому:

Схема 1.3

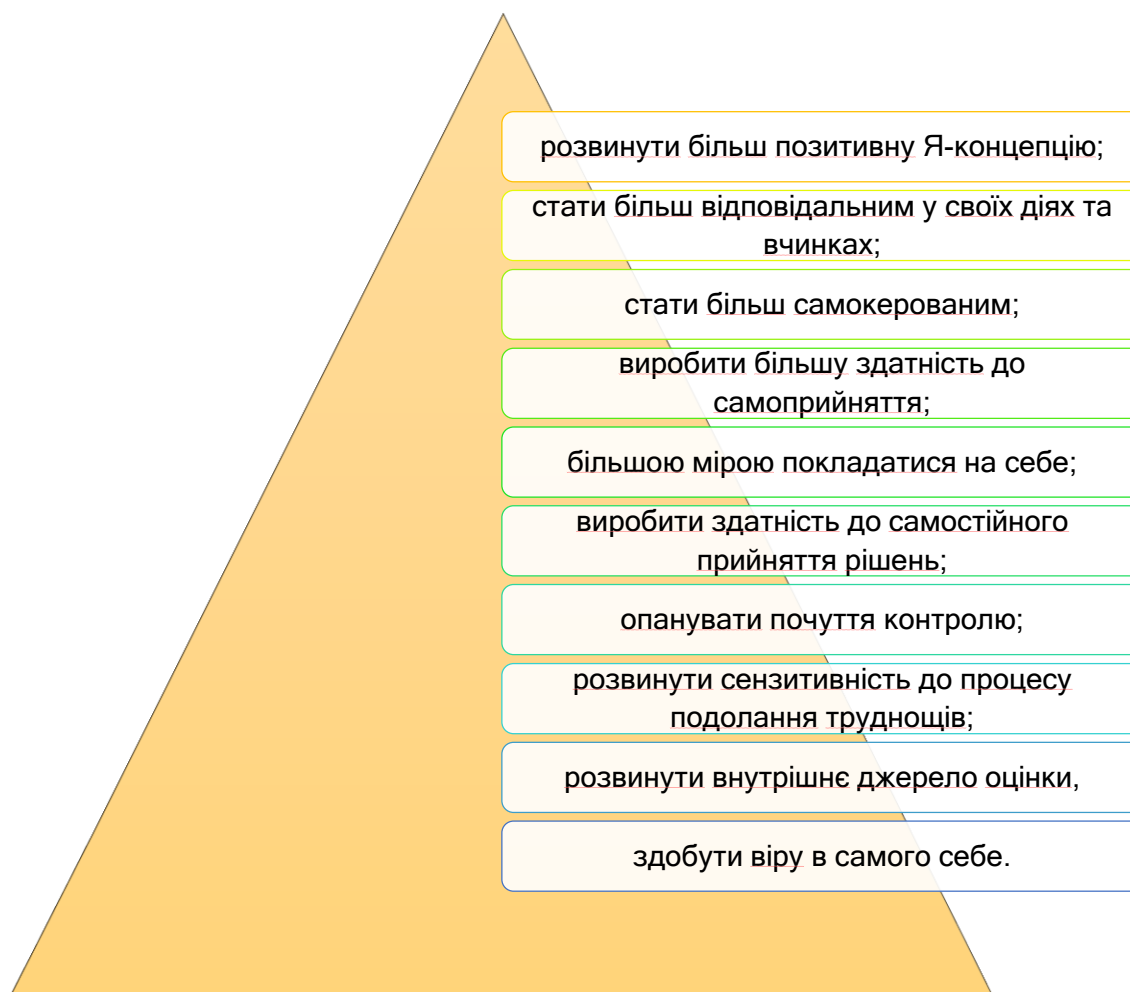

Схема 1.3 Цілі розвитку якостей дитини під час ігрової терапії.

Ці цілі ігрової терапії, задають загальні рамки для розуміння параметрів підходу та його здійснення. Оскільки специфічні цілі для дитини не встановлюються, терапевт вільний полегшити розробку цих цілей, орієнтованих на конкретну особу. Це не заважає дитині працювати над певними проблемами, які їй хочеться висловити, і часто так воно і відбувається. У такій системі відносин терапевт вірить у здатність дитини ставити власні цілі. Однак в ігровій терапії діти рідко ставлять для себе конкретні цілі, прийманні, не виражають їх у словах і, можливо, не усвідомлюють. Деякі проблеми не можуть бути встановлені дитиною як цілі, саме їх вона часто реагує в грі, і в процесі розвитку відносин дитина буде працювати над проблемою доступними їй засобами [36, с. 22].

У цьому сенсі терапевт ніколи не намагається контролювати дитину, не змушує її бути таким, а не іншим, не прагне дійти до висновку, який йому-терапевту – вважається важливим. Терапевт не є авторитетом, який вирішив, що краще для дитини, про що дитині слід думати або які почуття вона має відчувати. Якби це було так, то дитина втратила б можливість відкрити власні сили. При такому підході для того, щоб ігрова терапія була успішною, дитині немає необхідності розуміти, що у неї є проблема.

Висновки до розділу I

У першому розділі роботи нами був проведений теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури задля визначення загальної характеристики особливостей старшого дошкільного віку, особливості їх гри, гри в психотерапії, стадії ігрової терапії та її цілі. В ході якого нами були проаналізовані наукові джерела психологів – науковців, таких як: Г. Лендрет, Л. Френк, В. Екслейн, К. Муштакас, К. Уайті, С. Хендрікс та інші.

Проаналізувавши літературу з нашої теми, можемо зробити такі висновки: гра – найдоступніший вид діяльності для дитини дошкільного віку. Гра – це внутрішньо-мотивована діяльність, яка забезпечує гнучкість у вирішенні питань про використання певного об'єкта. Гра – це своєрідний спосіб дитини організувати свій досвід, його внутрішній світ. У процесі ігрової діяльності дитини виникає відчуття контролю над ситуацією, навіть коли реальність їй суперечить. Розуміння поведінки в грі дає підказки терапевту, які дозволяють йому більш повно зануритись у внутрішнє життя дитини. Оскільки світ дитини є світом дії та діяльності, ігрова терапія дає терапевту можливість увійти в цей світ.

Розглянули стадії процесу ігрової терапії. Визначили 5 стадій, які проходять діти у терапевтичному процесі.

Визначили напрямки і цілі ігрової терапії. У сенсі ігрової терапії, центрованої на дитині, узгоджуються з внутрішнім прагненням дитини до самоактуалізації. Необхідна умова полягає в тому, щоб забезпечити дитині позитивний досвід зростання в присутності дорослого, який його розуміє і підтримує, щоб дитина могла виявити в собі внутрішні сили.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ТА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Організація та методика дослідження

Первинне емпіричне дослідження проводилось на базі Комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №206 Криворізької міської ради упродовж січня – лютого 2022 року. Експериментальну вибірку, яка була охоплена дослідницькою роботою, склали 5 дітей старшої групи віком 5-6 років.

Умовно проведення всього дослідження можна розділити на декілька етапів:

1. Етап підбору методик для дослідження креативності та творчих здібностей у дітей дошкільного віку.
2. Етап проведення первинної діагностики креативності та творчих здібностей у дошкільників.
3. Етап обробки результатів здійсненого первинного дослідження та формування плану корекційно-розвивальних занять.
4. Етап проведення корекційно-розвивальних занять арт-терапевтичної направленості.
5. Етап проведення вторинної діагностики креативності та творчих здібностей у дошкільників нами було використано такий психодіагностичний інструментарій:

- діагностика невербальних творчих здібностей (продуктивна творчість).

За допомогою короткого тесту творчого мислення «Фігурна форма» Торренса. Скорочений варіант образотворчої батареї тесту креативності П. Торренса представляє собою завдання «Закінчи малюнок». Завдання «Закінчи малюнок» являє собою другий субтест фігурної батареї тестів творчого мислення П. Торренса (Додаток А).

Ми розглядаємо скорочений варіант образотворчої батареї тесту креативності П. Торренса. Зосередившись на завданні «Закінчи малюнок».

Завдання являє собою другий субтест фігурної батареї тестів творчого мислення П. Торренса. Тест може бути використаний для дослідження творчої обдарованості дітей, починаючи з дошкільного віку (5-6 років).

1. Швидкість, або продуктивність.

Цей показник не є специфічним для творчого мислення і корисний насамперед тим, що дозволяє зрозуміти інші показники КТТМ.

2. Гнучкість.

Цей показник оцінює розмаїття ідей і стратегії, здатність переходити від одного аспекту до іншого. Якщо випробовуваний має низький показник гнучкості, то це свідчить про ригідність його мислення, низький рівень інформованості, обмеженості інтелектуального потенціалу і (або) низьку мотивацію.

3. Оригінальність.

Цей показник характеризує здатність висувати ідеї, що відрізняються від очевидних, загальновідомих, загальноприйнятих, банальних чи твердо встановлених. Той, хто отримує високі значення цього показника, зазвичай характеризуються високою інтелектуальною активністю і неконформістністю. Оригінальність рішень передбачає здатність уникати очевидних і нецікавих відповідей. Бали переводяться у Т-шкалу.

4. Розробленість.

Високі значення цього показника характерні для учнів з високою успішністю, здатних до винахідництва та конструктивної діяльності. Низькі – для відстаючих, недисциплінованих учнів. Показник розробленості відповідей відображає як інший тип швидкості мислення і в певних ситуаціях може бути як перевагою, так і обмеженням, в залежності від того, як ця якість проявляється.

- Діагностика вербальних творчих здібностей. За допомогою модифікацією тестів Гілфорда (Додаток Б):
  - субтесту «Римування» на вияв здібностей до поетичної творчості;
  - субтест «Використання предметів» (варіанти вживання);

- субтест «Словесна асоціація».

1 субтест «Римування» - спрямований на виявлення здібностей до поетичної творчості. Здатність до такого виду творчості включає в себе поетичне сприйняття краси навколишнього світу, сприйняття і відтворення ритмічності, музикальності української мови. Природно, що не всі компоненти цих здібностей присутні у дітей, але можна безумовно припустити, що досить розвинену уяву, свіжість емоційного сприйняття, а також спрямована, ситуативна словесна творчість, яка виражається у вигадуванні різних «лічилок, пісеньок та ін.». Діти 6-7 років дають велику кількість оригінальних відповідей. Даний субтест містить 3 завдання. Вони полягають в тому, щоб придумати вірш, використовуючи заданий перший рядок. У даному субтесті можна виділити наступні показники творчих здібностей: легкість, оригінальність, точність.

2 субтест «Використання предметів» (варіант вживання) – завданням, якого є перелічити якомога більше способів використання предмета, що відрізняються від звичайного вживання.

3 субтест «Словесна асоціація» - завданням є привести якомога більше визначень для загальноживаних слів. Інструкцією випробуваному є: «Приведи якомога більше визначень для слова – книга. Наприклад – красива книга – яка ще буває книга?»

2.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

В результаті проведення діагностики творчих здібностей за допомогою короткого тесту творчого мислення «Фігурна форма» П. Торренса. Скорочений варіант образотворчої батареї тесту креативності П. Торренса представляє собою завдання «Закінчи малюнок». Ми отримали такі результати:

Табл. 2.1

	Хлопці	Дівчата	Хлопці	Дівчата
Мо	45	40	35	35
Ме	42	40	35	35
-	43	40	35	35
	Оригінальність		Розробленість	

Таблиця 2.1 Показники оригінальності та розробленості у хлопців та дівчат.

Рис.2.1

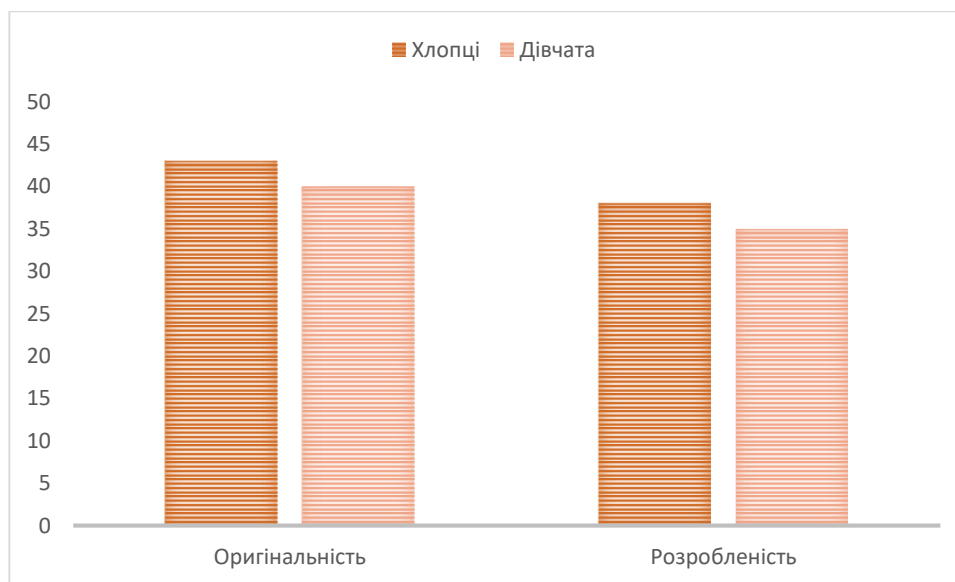

Рисунок 2.1 Показники оригінальності та розробленості у хлопців та дівчат після завдання «Закінчи малюнок».

Аналізуючи вибірку за показниками оригінальності/розробленості «Фігурна форма» тесту П. Торренса слід визначити (див. рисунок 2.1)

- всі показники дітей (о./р) нижче норми (X хл. = 43; X дів. = 40), що свідчать про стереотипне мислення або знижений емоційний фон дітей.
- показники розробленості (X хл. = 38; X дів. 35) нижче норми, що свідчить про сукупність у виявленні фантазування, скритність, низьку самооцінку.
- показники хлопців (Мо ориг. = 45) є дещо вищими ніж у дівчат (Мо ориг. = 40), що говорить про певну схильність до експериментування та креативності у хлопців.
- артефактом дослідження є показники Миколи Ч. розробленість малюнків, якого дещо вище по вибірці (Т роз. = 40), проте за рахунок зниження оригінальності (Т ориг. = 40).

Отже, спостерігається тенденція схильності до оригінальності у хлопців, проте за рахунок зниження розробленості.

Після проведення тестів з вербального творчого мислення, який містив три субтести, ми отримали такі результати:

1 субтест «Римування». На рисунку 2.2. приведені результати тесту «Римування».

Рис. 2.2

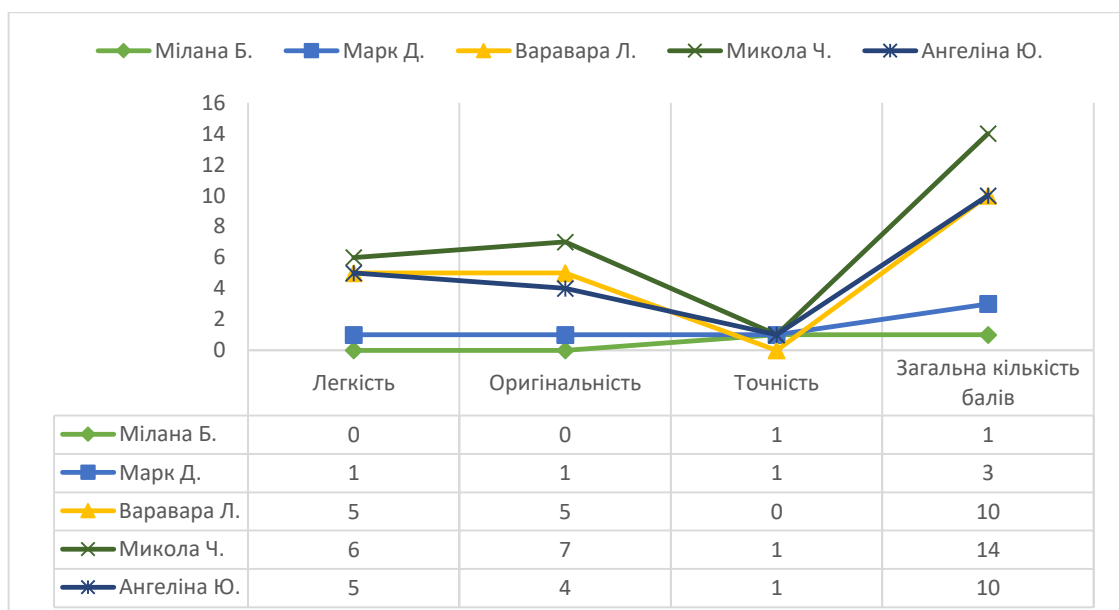

Рисунок 2.2. Результати субтесту «Римування»

При проведенні даного субтесту у деяких дітей виникли складності. Діти взагалі відмовлялись складати вірші. З наведеної діаграми ми бачимо, що у дітей досить різний рівень.

Можна прослідити таку тенденцію:

- легкість римування спостерігається у 62% вибірки;
- оригінальність спостерігається у 80% вибірки;
- точність – у 20%.

У хлопців порівняно з дівчатами вище показник легкості та оригінальності. А показник точності на однаковому рівні у дівчат і у хлопців.

2 субтест «Викорисання предметів» (варіанти вживання), результати можна спостерігати на рисунку 2.3.

Рис. 2.3

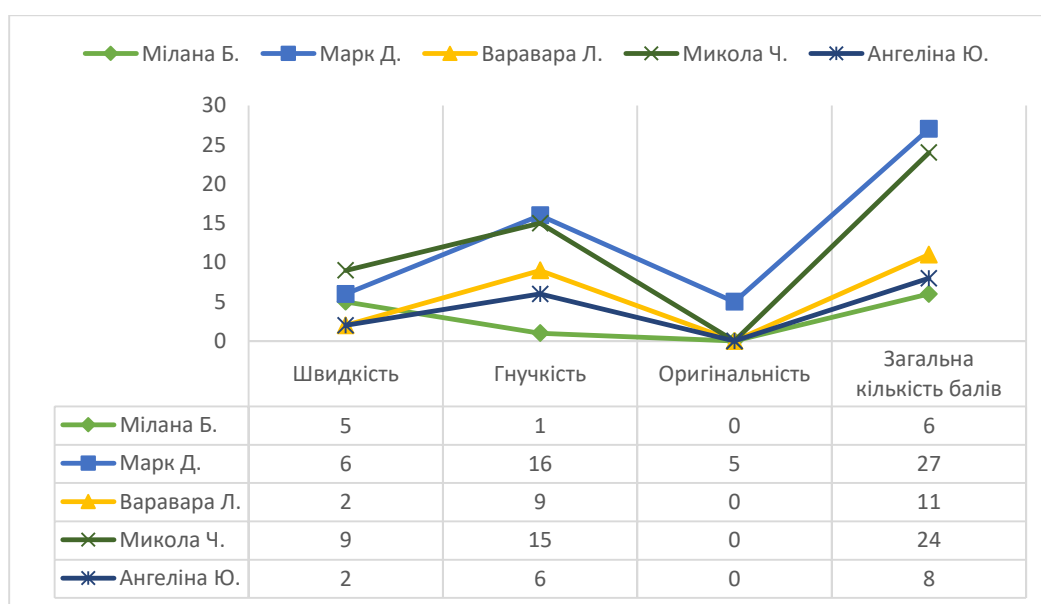

Рисунок 2.3 Результати субтесту «Викорисання предметів»

За результатами субтесту, слід зазначити, що всі реципієнти достатньо швидко вигадували відповіді. Найбільше відповідей приходилось на категорію «Сторення виробів». Відповіді коливаються від 6 до 27 балів.

Можна прослідити таку тенденцію:

- для хлопців характерний високий рівень продуктивності у цьому субтесті.
- для дівчат простежується низький рівень продуктивності.

З субтест «Словесна асоціація», результати представлені в рисунку 2.4

Рис. 2.4

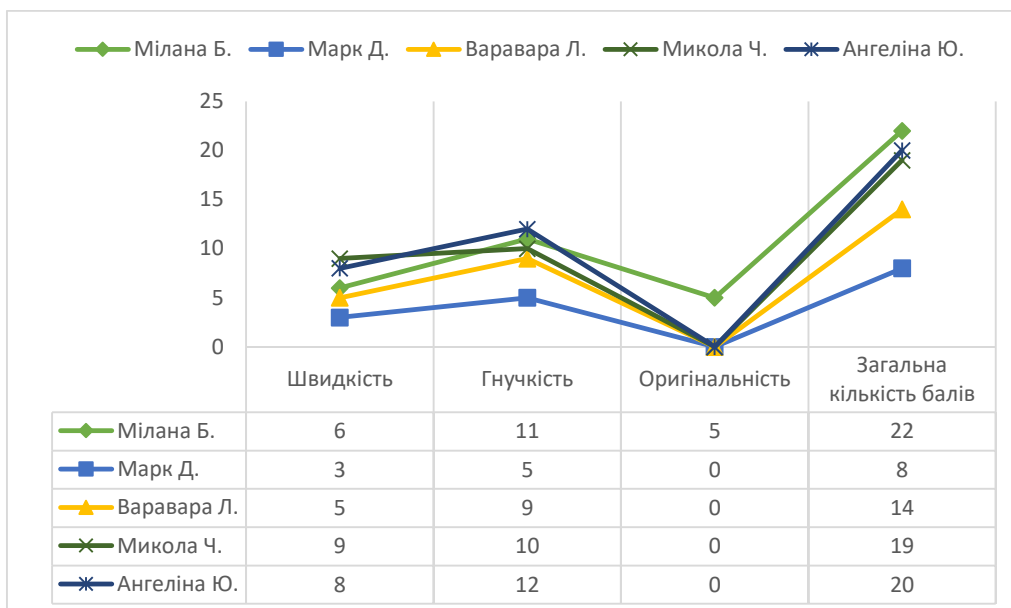

Рисунок 2.4 Результати субтесту «Словесна асоціація».

Розмах по відповідям коливається від 8 до 22. Завдання для дітей було легким, тільки у одного хлопчика виникли труднощі Також була одна оригінальна відповідь у Мілани Б. за яку вона отримала 5 балів.

За результатами можна прослідити наступні тенденції:

- в дівчат вище швидкість;
- в дівчат вище асоціація мислення, що свідчить про основи креативності – оригінальність та продуктивність.

У рисунку 2.5 об'єднані результати трьох субтестів по вербальній творчості: «Римування», «Використання предметів», «Словесна асоціація»:

Рис. 2.5

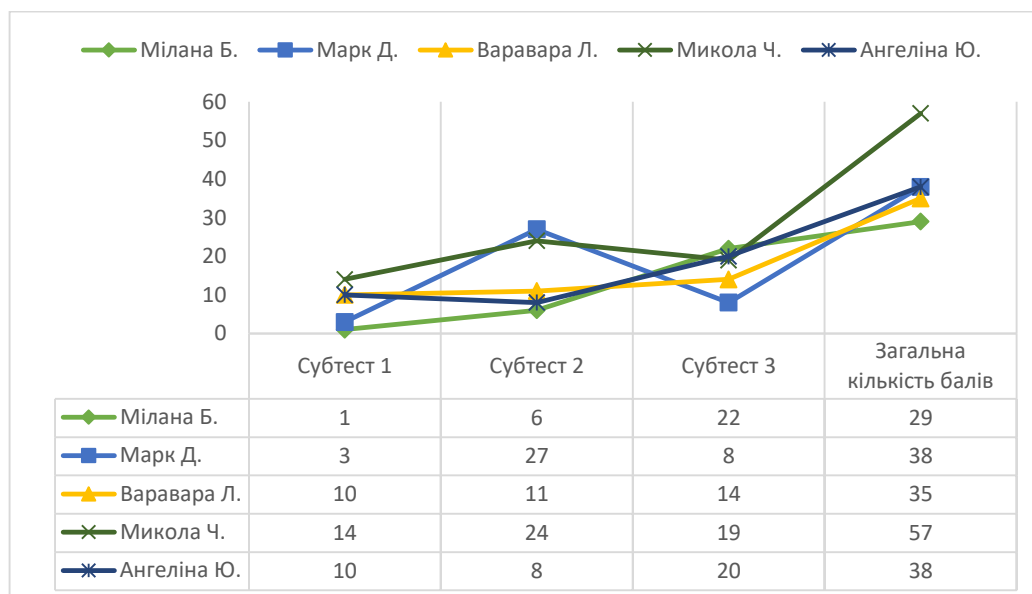

Рисунок 2.5 Результати трьох субтестів за модифікацією тестів Гілфорда.

Висновки до розділу II

Проведення діагностики творчих здібностей відбувалось за допомогою короткого тесту творчого мислення «Фігурна форма» Торренса.

Аналізуючи вибірку за показниками оригінальності/розробленості «Фігурна форма» тесту Торренса слід відзначити: всі показники дітей (о./р.) нижче норми, такі результати свідчать про стереотипне мислення або занижений емоційний фон дітей. Показники розробленості нижче норми, що свідчить про скупість у виявленні фантазування, скритність та низьку самооцінку. Показники хлопців є дещо вищими ніж у дівчат, що говорить про певну схильність до експериментування та креативності у хлопців.

Отже, спостерігається низький рівень розвитку креативності у групи. Спостерігається тенденція схильності до оригінальності у хлопців, проте за рахунок зниження розробленості.

Діагностика вербальних творчих здібностей відбувалась за допомогою модифікації тестів Гілфорда. При проведенні даних субтестів у дітей виникали складнощі. За результатами першого субтесту маємо так висновки: точність спостерігається у 20% вибірки; римування у 62%; оригінальність у 80%. У дівчат порівняно з хлопцями вище показники легкості та оригінальності римування. Однак, показник точності переважає у вибірці хлопців.

За результатами другого субтесту можна виділити такі висновки: для хлопців характерний вищий рівень продуктивності у даному субтесті ніж у дівчат.

Висновками третього субтесту можемо вважати: розмах у кількостях відповідей від 8 до 22 балів. В хлопців вища швидкість, а в дівчат вище асоціація мислення, що свідчить про основи креативності.

РОЗДІЛ III. ВИКОРИСТАННЯ МАРІОНЕТОК В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ

3.1 Корекційно-розвивальна програма

Програма розрахована на роботу з дітьми дошкільного віку, спрямована на розвиток творчих здібностей засобами ігрової психотерапії.

Групові заняття проводились в ігровому форматі та включали в себе різноманітні методи арт-синтезтерапії: лялькотерапія, музикотерапія, які направлені на стимуляцію розвитку оригінальності дитини, тож в свою чергу впливає розвиток креативності дітей та розвиток творчих здібностей, а також допомагає дитині у емоційній сфері. Творча діяльність допомагає дитині засвоювати нові способи роботи з вже відомим їй матеріалом, відкриває нові можливості для розкриття своїх творчих здібностей та креативності. Допомагає дитині розслабитись, арт-терапевтичний вплив на групу розширює межі бачення дітьми власних можливостей, а також допомагають дитині контролювати свої емоційні прояви та розвиток психічних процесів.

Систему корекційно-розвивальної роботи, умовно, розділено на два блоки:

1. Ознайомчий блок;
2. Ігрова корекція.

Перший блок ґрунтується на теоретичних засадах загальної та вікової психології.

Другий блок ґрунтується на арт-терапевтичному впливі в ході ігрових занять з дітьми, що стимулюють розвиток креативності та творчих здібностей у дошкільників.

Пояснювальна записка

Ігрова психотерапія – це і лікування, і розвага, і розвиток одночасно. Успіх у грі зумовлює кращу адаптацію в реальному житті за рахунок емоційного насичення грою. Наслідування під час гри улюбленому герою або персонажу сприяє подоланню тривожності та розвитку креативності дитини.

Оволодіння навичками колективної гри допомагає дітям розвивати комунікаційні здібності, а емоційна насиченість ігор збагачує емоційний світ дитини. Вправи з ігрової психотерапії дають дітям заряд бадьорості та наділяють упевненістю, допомагають вирішувати складні ситуації.

Мета даної програми – комплексний, розвиваючий, профілактичний та корекційний вплив.

Об’єкт: діти старшого дошкільного віку.

Методи: ігри.

Тривалість: 4 тижні.

Завдання:

- Реалізація творчого потенціалу, розвиток креативності дитини;
- Зниження емоційної напруги;
- Розвиток комунікаційних навичок та міжособистісного спілкування;
- Підвищення рівня вмінь виражати свої емоції та почуття;
- Формування позитивної самооцінки;
- Здатності до рефлексивної діяльності.

Тривалість занять, не регламентована. В середньому, час на проведення одного заняття може складати від пів години до 1 години. Заняття проводиться 1-2 рази на тиждень.

Схема побудови корекційно-розвивального заняття

1. Організаційний етап

- Привітання.

2. Основний етап

- Проведення гри.

3. Рефлексивний етап

- Рефлексивний аналіз;
- Прощання.

Програма корекційно-розвивальних занять

№	Хід заняття	Тривалість заняття
1	Вправа «Привітання» Техніка «Створи маріонетку» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв
2	Вправа «Привітання» Гра «Батаро і дім маріонеток» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв
3	Вправа «Привітання» Гра «З дерев'яними маріонетками» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв
4	Вправа «Привітання» Гра «Маріонетка» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв
5	Вправа «Привітання» Гра «Лялька-автопортрет» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв
6	Вправа «Привітання» Гра «Створення пальчикової ляльки» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв
7	Вправа «Привітання» Гра «Дві сторони однієї медалі»	30-60хв

	Рефлексія Вправа «Прощання»	
8	Вправа «Привітання» Гра «Гра з ляшками» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв
9	Вправа «Привітання» Гра «Створення лялькового театру» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв
10	Вправа «Привітання» Гра «Гра з пальчиковою лялькою» Рефлексія Вправа «Прощання»	30-60хв

Опис проведення занять

Заняття №1

1. Організаційний етап

Вправа «Привітання»

Мета вправи: розвивати дружні взаємини між дітьми, позитивний настрій на роботу.

Хід вправи: Діти стають в коло і вітаються:

Доброго ранку, сонце привітне!

Доброго ранку, небо блакитне!

Доброго ранку, у небі пташки!

Доброго ранку, тобі і мені!

2. Основний етап

Техніка «Створи маріонетку» Ен Блекуел [33, ст. 214]

Обладнання: клей, ножиці, степлер, зразки викройки ляльки, картон, клаптики тканини, крейда, акрилова фарба, гудзики, стрічки.

Хід гри: Дітям пропонується виготовити свою власних ляльок маріонеток. Для цього використовуючи зразок викройки ляльки, з картону або клаптиків тканини вирізаються дві частини ляльки і склеюються клеєм між собою або з'єднуються степлером. Потім пропонується розфарбувати їх і прикрасити. Наголошуючи на тому щоб персонажі були різної статі, віку, раси, в різних емоційних станах.

Запропонуйте дитині виготовити маріонеток та погратись з ними. В процесі гри дитина може висловити різні почуття і зобразити сцени зі свого життя. Є декілька прикладів того за яким сценарієм може розвиватись гра:

1. Попросіть дитину вибрати або самостійно створити пальчикову ляльку-маріонетку, це відображає те, що вона відчуває в даний момент, а потім запропонуйте їй розповісти за допомогою іграшки про свій стан.
2. Попросіть дитину вибрати або самостійно створити маріонетку, це відображає те, як вона відчувала б себе, якби хтось назвав її негарним, дурним чи, навпаки, милим, розумним тощо.
3. Запропонуйте дитині вибрати якусь маріонетку, а потім розкажіть, що змусило її відчувати ті чи інші почуття.
4. Запропонуйте дитині вибрати якусь маріонетку, що зображає знайому чи незнайому їй людину, і сказати, що вона відчуває. Наприклад, попросіть дитину вибрати чи самостійно створити маріонетку, що зображує його маму в той момент, коли вона бачить, що її дитина щось розбила вдома, а потім запропонуйте йому уявити, що вона відчуває і що вона могла сказати.
5. Запропонуйте дитині вибрати або створити маріонетку, що зображає людину у стані чи обставинах, у яких їй було найбільш приємно.

Пальчикові ляльки-маріонетки можна використовувати також у рольовій грі, моделюючи значущі для дитини моменти її життя, наприклад:

- попросіть дитину вибрати або самостійно створити двох маріонеток, що зображають брата та сестру, а потім придумати, про що вони кажуть, дізнавшись, що їхні батьки розлучаються;

- попросіть дитину вибрати або самостійно створити маріонеток, що зображають його маму та тата, а потім придумати, про що вони кажуть, коли один із них бачить, що інший побив дитину;
- попросіть дитину вибрати або створити двох маріонеток, що зображають його і вас, а потім скласти між ними діалог на будь-яку тему, що сподобалася дитині; потім поміняйтеся ролями;
- психотерапевт вибирає або створює маріонетку, що зображає дитину, а дитина - маріонетку, що зображує психотерапевта; потім ляльки входять у діалог друг з одним.

Рис. 3.1

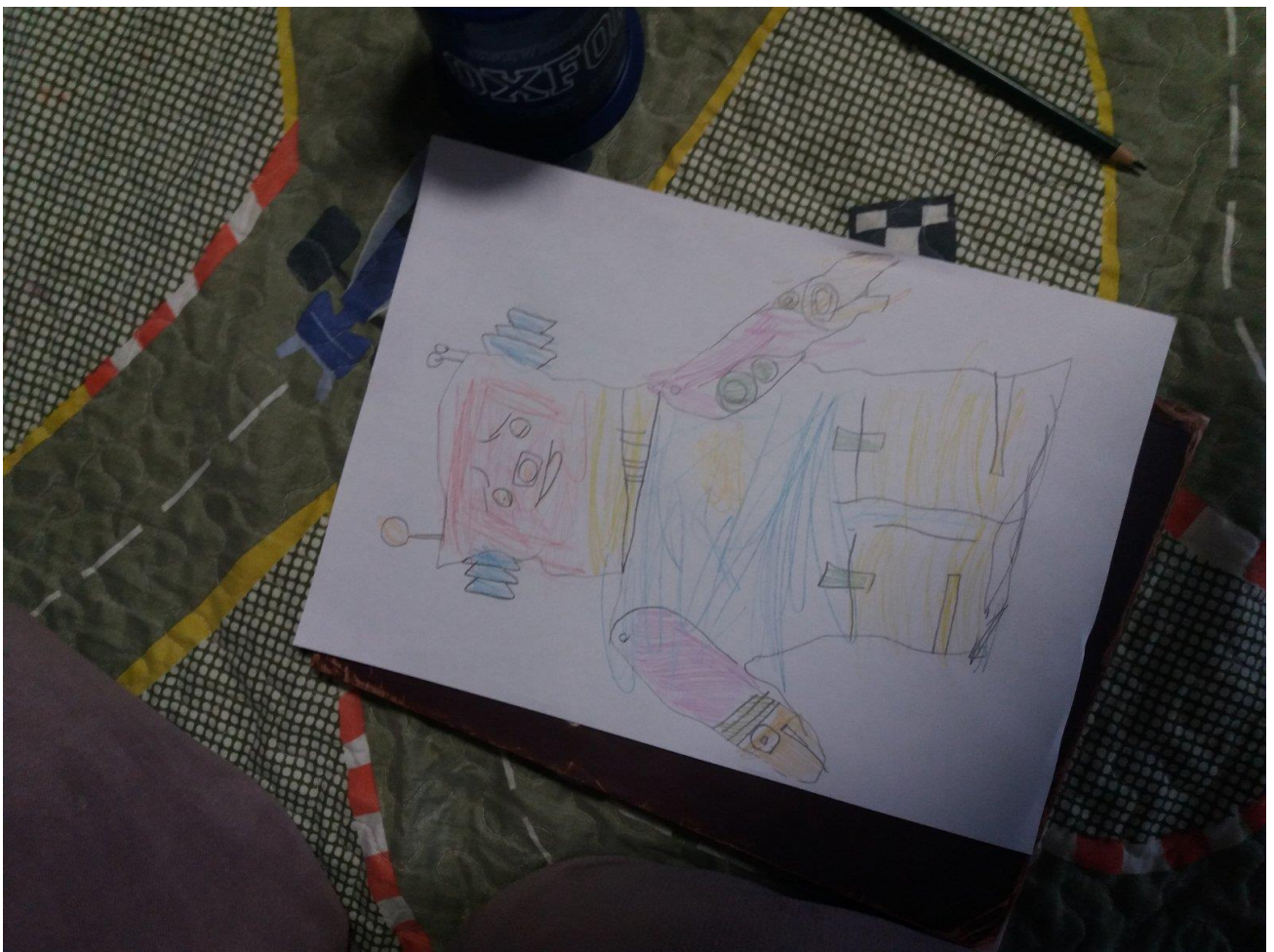

Рис. 3.1 Заняття №1

3. Рефлексивний етап

Психолог пропонує дітям згадати, що вони робили на занятті.

Вправа «Прощання»

Хід вправи: Діти стають у коло:

«До побачення квіточко!» - присідають донизу

«До побачення сонечко!» - тягнуться догори

«До побачення друзі!» - обіймаються

Заняття №4

1. Організаційний етап

Вправа «Привітання»

Мета вправи: розвивати дружні взаємини між дітьми, позитивний настрій на роботу.

Хід вправи: Діти стають в коло і вітаються:

«Я скажу привіт тобі

Твій привіт летить мені

Ми хороші друзі

Обіймемось дуже!»

2. Основний етап

Гра «Маріонетка» Марі Болтінхаус [33, ст. 224]

Обладнання: різні ляльки маріонетки, іграшки.

Хід гри: Одним із варіантів гри з маріонетками є розігрування дитиною та психологом сюжетів, що відображають умови життя та проблеми дитини. Дія має відбуватися в іншому часі, місці та за дещо інших обставин. Психолог починає гру з того, що представляє основних персонажів та їх коротку передісторію (наприклад, батьки іграшки сваряться, і т.д.). Дитина спонтанно входить у гру, вигадуючи щось своє. Потім психолог створює таку ситуацію, що змушує дитину шукати способи її вирішення, але, якщо дитина не може, психолог може і підказати (аналогічні прийоми пропонує використовувати і Р. Гарднер). Потім можна запропонувати дитині намалювати те, що може статися надалі. Під час гри слід звертати особливу увагу на вибір дитиною персонажів та особливості виконання ним своєї ролі. Одним із варіантів гри може бути виклад кожним з її учасників свого погляду на події чи розвиток ними сюжету в найбільш цікавому для них напрямку після того, як психологу вдасться

створити контекст взаємодії. Кожному персонажу пропонується розповісти про те, що може статися у майбутньому (аналогічно тому, як це робиться при використанні проектної техніки твори історії). Слід спеціально попросити дитину сказати, як вона збирається вирішити ситуацію.

Рис. 3.2

Рис. 3.2 Заняття № 4

3. Рефлексивний етап:

Психолог пропонує дітям згадати, що вони робили на занятті.

Вправа «Прощання»

Хід вправи: Діти стають у коло:

Прощавай мій любий друже

Посміхнись, обіймись

Та долоньками сплесни!

Заняття №5

1. Організаційний етап

Вправа «Привітання»

Мета вправи: розвивати дружні взаємини між дітьми, позитивний настрій на роботу.

Хід вправи: Діти стають в коло і вітаються:

У лісочку новий день

Всім говорим «добрий день»

Добрий день, тобі й мені

Всім ми скажем на Землі!

2. Основний етап

Гра «Лялька-автопортрет» Джесіка Стоун-Фенісі [33, ст.237]

Обладнання: великі рулони паперу, що відповідають за кольором різним відтінкам шкіри, скріпки; крейда, кольорові олівці, маркери; різні матеріали для «набивання» ляльки; нитки, стрічка, пряжа (для зображення волосся).

Хід гри: Створення ляльки-автопортрет є інтимним процесом.

Насамперед потрібно обвести фігуру дитини. Це дозволяє залучити дитину до роботи, викликає у неї інтерес та поживлення. Перед тим як провести контурну лінію, за дитиною розташовується подвійний лист паперу, який близький до кольору її шкіри, або який вибере сама дитина. Коли фігура обведена, контурне зображення вирізається одразу з обох аркушів; слід залишити 4 - 5 сантиметрів паперу, що виступає за кордон контура, - за цими обідками потім скріпляться обидва шари. Дитині пропонується розмалювати

фігуру так, як вона захоче. Психолог може поставити перед дитиною більш чітке завдання, наприклад: «Намалюй, як ти себе бачиш», або: «Намалюй, як ти почуваєшся в даний момент (у даних життєвих обставинах)». Дитина обирає різні предмети та матеріали, які позначають його думки, почуття, спогади і т. д. Наприклад, камінь може стати знаком люті, а лист нагадати про спільну подорож сім'ї на природу. Сильні почуття, які відчуває дитина при виборі предметів можуть вказувати на те, що предмет торкнувся значних йому спогади. Слід надати дитині можливість зібрати досить велику кількість різноманітних предметів та матеріалів. Коли зібрано достатню кількість предметів та матеріалів, можна переходити до «набивання» ляльки. У неї по можливості повинно бути вміщено все, що вдалося зібрати, і те, що символізує хороше, і те, що символізує погане (спогади, думки, почуття, враження) - різноманітність «набивання» дозволяє відобразити унікальність образу "я". Передня та задня поверхні ляльки з'єднуються скріпками. Надалі дитина може вирішити замінити або прибрати якісь предмети (намагаючись цим вказати на те, що певні почуття чи спогади втратили свою актуальність) або, навпаки, помістити в ляльку нові предмети (символ появи нових значущих йому тем і вражень). Підбір нових предметів здійснюється спонтанно чи на прохання психолога.

Рис. 3.3 Заняття №5

3. Рефлексивний етап

Психолог пропонує дітям згадати, що вони робили на занятті.

Вправа «Прощання»

Хід вправи: Діти стають у коло:

Ти і я, я і ти

Всі ми друзі назавжди!

В умовах воєнного стану в Україні зросла потреба в психологічній підтримці та корекції дитячих переживань, в цьому допомагають корекційно-розвивальні програми у формі гри.

Добре допомагають іграшки (маріонетки), які підбираються обов'язково з урахуванням статі дитини. Саме вони є близькими для дитини в звичайному повсякденному житті. Також, вони допомагають психологу у роботі з постраждалою дитиною вирішити значну кількість задач:

- швидко встановити психологічний контакт;
- відволікти дитину від руйнівної картини надзвичайної ситуації;
- створити атмосферу безпеки;
- допомагають маленькому постраждалому виразити свої емоції;
- допомагають психологу отримати необхідну інформацію щодо близьких постраждалої дитини тощо.

Більш популярними серед маленьких постраждалих користуються іграшки, які потребують постійного безпосереднього контакту з дитиною, та спонукають її до активності. Це пальчикові іграшки, іграшки-рукавички та маріонетки. Вони дають змогу дитині відчувати себе більш впевненою у собі, адже вона безпосередньо сама керує персонажем. Ляльки дають змогу дитині відкрито демонструвати та говорити про свої переживання, бо інколи манери виховання не дозволяють відкрито демонструвати свої негативні чи агресивні переживання.

Варіант корекційної програми з використанням маріонеток є дієвим в умовах обмеженої роботи закладів дошкільної освіти. Адаптувати роботу з маріонетками можливо через онлайн консультації або у процесі психологічного патронату психолога вдома у дітей.

3.2 Оцінка ефективності ігрової інтервенції в психокорекційній роботі з дошкільниками.

Після апробації програми формувального впливу нами було проведено повторне діагностування на виявлення рівня креативності та творчих здібностей у дошкільнят нашої вибірки.

В результаті проведення вторинної діагностики творчих здібностей за допомогою короткого тесту творчого мислення «Фігурна форма» Торренса. Скорочений варіант образотворчої (фігурної) батареї тесту креативності П. Торренса представляє собою завдання «Закінчи малюнок». Ми отримали показники:

Табл. 3.1

	Оригінальність «До»		Оригінальність «Після»		Розробленість «До»		Розробленість «Після»	
	х	д	х	д	х	д	х	д
Мо	45	40	50	45	35	35	45	45
Ме	42	40	47	47	35	35	45	45
<hr/>	43	40	47	45	35	35	45	45
х								
	Оригінальність				Розробленість			

Таблиця 3.1 Показники оригінальності та розробленості у хлопчиків та дівчат

Рис. 3.4

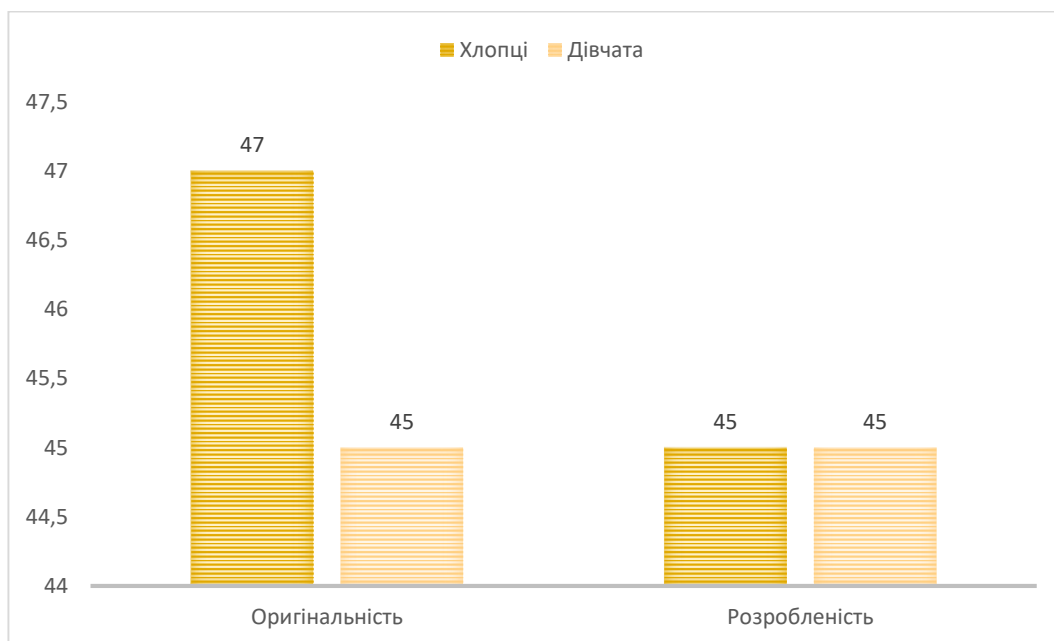

Рисунок 3.4 Показники оригінальності та розробленості у хлопців та дівчат після завдання «Закінчи малюнок».

В нашій роботі ми припустили, що є позитивний вплив процесів ігрової психокорекційної роботи з маріонетками як елементу стимуляції креативності дошкільника. Гіпотеза підтвердилась повністю. Спостерігається зсув показників «Оригінальності» у хлопців зросли до 47, а у дівчат до 45 та показники «Розробленості» у хлопців та дівчат зросли до 45.

Висновки до розділу III

У нашій корекційно-розвивальній програмі було використано метод ігрової психотерапії, що допомагає дітям розвивати комунікаційні здібності, а емоційна насиченість ігор збагачує емоційний світ дитини. Вправи з ігрової психотерапії дають дітям заряд бадьорості та наділяють упевненістю, допомагають вирішувати складні ситуації.

Метою нашої програми був комплексний, розвиваючий, профілактичний та корекційний вплив на дитину.

В умовах воєнного стану в Україні зросла потреба в психологічній підтримці та корекції дитячих переживань, в цьому допомагають корекційно-розвивальні програми у формі гри.

Ігрова психотерапія допомагає психологу у роботі з постраждалою дитиною вирішити значну кількість задач: швидко встановити психологічний контакт; відволікти дитину від руйнівної картини надзвичайної ситуації; створити атмосферу безпеки; допомагають маленькому постраждалому виразити свої емоції; допомагають психологу отримати необхідну інформацію щодо близьких постраждалої дитини тощо.

Варіант корекційної програми з використанням маріонеток є дієвим в умовах обмеженої роботи закладів дошкільної освіти. Адаптувати роботу з маріонетками можливо через онлайн консультації або у процесі психологічного патронату психолога вдома у дітей.

Програма може бути використана практичними психологами та педагогами у застосуванні запропонованої арт-терапевтичної роботи у дошкільних закладах освіти.

В нашій роботі ми припустили, що є позитивний вплив процесів ігрової психокорекційної роботи з маріонетками як елемента стимуляції креативності дошкільника. Гіпотеза підтвердилась повністю. Спостерігається зростаючий бік показників «Оригінальності» та «Розробленості» у зростаючий бік.

ВИСНОВКИ

Отже, ми теоретично вивчили та емпірично дослідили вплив використання маріонеток в корекційній роботі зі старшими дошкільниками.

Протягом проведення дослідження нами була досягнута мета дослідження та реалізовані всі його завдання. В нашій роботі спираємось на таке визначення ігрової психотерапії – це внутрішньо-мотивована діяльність, яка забезпечує гнучкість у вирішенні питань про використання певного об'єкта. Гра – це своєрідний спосіб дитини організувати свій досвід, його внутрішній світ.

Теоретично дослідили та визначили п'ять стадій, які діти проходять під час ігрової психотерапії: дифузні негативні почуття, виражені у різних точках гри дитини; амбівалентні почуття, загальна тривожність та ворожість; прямі негативні почуття, спрямовані проти батьків, сиблінгів, інших людей або; амбівалентні почуття, позитивні чи негативні, до батьків, сиблінгів та інших людей; якісні, чіткі, виділені зазвичай реалістичні позитивні та негативні установки; при цьому у гри домінують позитивні установки.

Робота з маріонетками полягає в дієвому способі допомоги психологу у роботі з постраждалою дитиною вирішити значну кількість задач: швидко встановити психологічний контакт; відволікти дитину від руйнівної картини надзвичайної ситуації; створити атмосферу безпеки; допомагають маленькому постраждалому виразити свої емоції; допомагають психологу отримати необхідну інформацію щодо близьких постраждалої дитини тощо.

На основі попереднього теоретичного дослідження, нами було емпірично визначено рівень креативності дошкільників за допомогою наступних психодіагностичних методик: «Фігурна форма» Торренса, та модифікації тестів Гілфорда.

За показниками оригінальності/розробленості «Фігурна форма» тесту Торренса слід відзначити: всі показники дітей нижче норми, такі результати свідчать про стереотипне мислення або занижений емоційний фон дітей. Показники розробленості нижче норми, що свідчить про скупість у виявленні

фантазування, скритність та низьку самооцінку. Показники хлопців є дещо вищими ніж у дівчат, що говорить про певну схильність до експериментування та креативності у хлопців.

Діагностика вербальних творчих здібностей відбувалась за допомогою модифікації тестів Гілфорда. За результатами першого субтесту маємо так висновки: точність спостерігається у 20% вибірки; римування у 62%; оригінальність у 80%. У дівчат порівняно з хлопцями вище показники легкості та оригінальності римування. За результатами другого субтесту можна виділити такі висновки: для хлопців характерний вищий рівень продуктивності у даному субтесті ніж у дівчат. Висновками третього субтесту можемо вважати: розмах у кількостях відповідей від 8 до 22 балів. В хлопців вища швидкість, а в дівчат вище асоціація мислення, що свідчить про основи креативності.

Організовано та проведено корекційно-розвивальну програму для старших дошкільників, спрямована на розвиток творчих здібностей засобами арт-терапевтичного впливу. Групові заняття проводились в ігровому форматі та включали в себе різноманітні методи арт-синтезтерапії.

Систему корекційно-розвивальної роботи, умовно, розділено на два блоки: ознайомчий блок; ігрова корекція.

Перший блок ґрунтується на теоретичних засадах загальної та вікової психології. Другий блок ґрунтується на арт-терапевтичному впливі в ході ігрових занять з дітьми, що стимулюють розвиток креативності та творчих здібностей у дошкільників.

Мета даної програми – комплексний, розвиваючий, профілактичний та корекційний вплив.

Варіант корекційної програми з використанням маріонеток є дієвим в умовах обмеженої роботи закладів дошкільної освіти. Адаптувати роботу з маріонетками можливо через онлайн консультації або у процесі психологічного патронату психолога вдома у дітей.

В нашій роботі ми припустили, що є позитивний вплив процесів ігрової психокорекційної роботи з маріонетками як елемента стимуляції креативності дошкільника. Гіпотеза підтвердилась повністю. Спостерігається зсув показників «Оригінальності» у хлопців зросли до 47 балів, а у дівчат до 45 балів та показники «Розробленості» у хлопців та дівчат зросли до 45 балів.

Отримані результати дослідження можуть використовуватись, його теоретичні і емпіричні результати, практичними психологами та педагогами у застосуванні запропонованої арт-терапевтичної роботи у дошкільних закладах освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бегас Л. Використання логопедичної ляльки під час ігрових занять з дітьми із розладами мовлення. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, 2017. № 75, С. 248-255.
2. Бойчук Ю. Д., Казачінер О. С. Лялькотерапія в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Педагогіка та психологія*, 2020. № 61, С. 10-18.
3. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*, 2010. № 5 С. 17-27.
4. Бутенко В. Г. Психолого-педагогічні основи ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2016. № 1(72), С. 51-56.
5. Васильченко О. А. Ігрова терапія як метод соціальної роботи з дітьми шкільного віку. *Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут. Політологія. Соціологія. Право*, (2013). № 3, С. 90-94.
6. Вознесенська О. Лялькотерапія: особливості та ризики використання ляльки в терапії. *Простір арт-терапії: зб. наук. праць*. 2018. № 1 (23). С. 12-25.
7. Грома Т. Використання різновиду театрів в дошкільній освіті. *Друкується за рішенням Вченої ради факультет педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*, С. 100.

8. Дронова О. Феноменологія ляльки в педагогічному просторі дошкільного дитинства. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, 2012. № 1, С. 103-111.
9. Калініна Л. А. Використання лялькотерапії як напрямку корекційної педагогіки у роботі з дітьми з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць*. 2008. № 5 (7).
10. Котелянець Ю. С. Розвиток творчості дошкільників засобами театралізованої діяльності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. № 25.

URL:<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16188/1/20%D0%B0.pdf>
11. Лаврухіна В. В., Кордубан. М. В. Особливості використання театральних іграшок в освітньому процесі сучасного ЗДО. *Головний редактор*, 177 с.
12. Лазаренко В. Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку у театралізованій діяльності. *Молодий вчений*. 2019. № 12 (76), С. 279-282.
13. Литвиненко С. А. Ігрова терапія як метод розв'язання проблем дитячого розвитку. *Наука і освіта*, 2008. № 4-5,

URL:<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5447/1/Litvinenko%20igr.pdf>
14. Литвиненко, С. А. Теорія і практика ігротерапії: сучасні підходи. 2008.

URL:<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5362/1/Litvinenko.pdf>
15. Лохвицька Л. МІМІ (метод інтегрованої ігрової моральної інклюзії) у моральному вихованні дошкільників: використання ляльок-«моральних путівників».

[URL:http://ephsheir.uhsp.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/1620/%D0%9B%D0%BE%D1%85%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B.%D0%92.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%206.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://ephsheir.uhsp.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/1620/%D0%9B%D0%BE%D1%85%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B.%D0%92.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%206.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

16. Мельниченко Л. М. Соціально-психологічна реабілітація дітей із зони АТО засобами арт-терапії. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Т.11. С. 82-90.
17. Мерзляков Є. Використання «живого плану» у театрі ляльок. *ББК 85.31+ 78.30 М12*, 72.

URL:http://lgaki.info/wp-content/uploads/2019/10/MAGISTERSKI-SHITANNYA_NPK-2013.pdf
18. Покришко Д. Я., Кисла, О. Корекція дитячих страхів за допомогою ігрових методик. *Молодий вчений*, 2020. № 9 (85), С. 72-75.
19. Похілько Д. С., Тітаренко Д. С. Лялька як інструмент психодіагностики та психотерапії постраждалої дитини в умовах надзвичайної ситуації. 2014.

URL:http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/3624/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%9F%D0%BE%D1%85%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE_%281%29.PDF
20. Рібцун Ю. В. Логопедична лялька як важлива складова ігор-занять у спеціальному ДНЗ компенсуючого типу. *Дефектологія*. 2012. № 4. С. 20–25.
21. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: Навч. посіб. К.: Академ. видав, 2006. 360 с.
22. Стець Н. Персоніфікована іграшка як засіб мотивації дитини до продуктивного мовлення. *Збірник наукових і навчально-методичних*

- праць КДПУ «Дошкільна освіта: проблеми, пошуку, інновації»*. Кривий Ріг. 2022.
23. Федій О. А. Лялькотерапія у професійній діяльності педагога. *Постметодика*. 2009. № 1. С. 46–50.
24. Федій О. Зарубіжний досвід використання лялькотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т ім. Г. Сковороди»: наук.-теор. зб. Переяслав-Хмельницький*, 2008. № 14. С. 312–316.
25. Хандога, І. І. Педагогічний потенціал недирективної ігрової терапії у превентивній роботі з дітьми дошкільного віку. *Схвалено до друку Вченою радою факультету психології та соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 7 від 05 квітня 2018 року)*., 2018. 288 с.
26. Хлопоніна Н. Є. Лялькотерапія як метод психологічної корекції. 2012.
[URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23223/Khloponina.pdf?sequence=1](http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23223/Khloponina.pdf?sequence=1)
27. Шахрай О. О. Лялькотерапія – основа формування здоров'я дошкільників. *Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 29 травня 2020 р.)*, 2020. 64 с.
[URL: http://eprints.zu.edu.ua/31287/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%87_%20%D0%A2%D0%95%D0%A5%D0%9D%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%87.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/31287/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%87_%20%D0%A2%D0%95%D0%A5%D0%9D%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%87.pdf)

- 28.Шестопалова К., Марченко О. Особливості графічної презентації рольової структури сім'ї у дітей шестирічного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2010. №12. Вип. 29 (53). С. 404–410.
29. Шпак, Л. В. Особливості застосування ігрової терапії в роботі практичного психолога. *Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету*, 2018. №11, 188-192.
- 30.Axline, Virginia Mae. *Play therapy-The inner dynamics of childhood*. Read Books Ltd, 2012.
- 31.Brody, Viola A. *Dialogue of touch: Developmental play therapy*. Jason Aronson, Incorporated, 1997.
- 32.Frani L. (1982). Play in personality development. In G. Land-reth (Ed.), *Play therapy: Dynamics of the process of counseling with children* (pp. 19—32). Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- 33.Hall, Tara M., Heidi Gerard Kaduson, and Charles E. Schaefer. "Fifteen effective play therapy techniques." *Professional psychology: Research and practice* 33.6 (2002): 515.
- 34.Hendricks S. A descriptive analysis of the process of clientcentered play therapy. (Doctoral dissertation, North Texas State University, 1971). *Dissertation Abstracts International*. 32, 3689A.
- 35.Janse van Rensburg, Liza. The experiences of professionals utilizing sensory–motor play with young children in Gestalt play therapy. Diss. North-West University, 2011.
- 36.Landreth, Garry L. *Play therapy: The art of the relationship*. Routledge, 2012.
- 37.McMahon, Linnet. *The handbook of play therapy and therapeutic play*. Routledge, 2012.

38. Mittleidoif, Wynne, Shirley Hendricks, and Garry L. Landreth. "Play therapy with autistic children." *Innovations in play therapy*. Routledge, 2013. 269-282.
39. Moustakas, Clark E. "Children in play therapy: a key to understanding normal and disturbed emotions.". 1953.
40. Moustakas, Clark. *Relationship play therapy*. Jason Aronson, Incorporated, 1997.
41. Rubin, Lawrence C., ed. *Using superheroes in counseling and play therapy*. Springer Publishing Company, 2006.
42. Withee K. *A descriptive analysis of the process of play therapy* (Doctoral dissertation North Texas State University, 1975) *Dissertation Abstracts International*, 36, 6406B.
43. Vopel, Klaus W. "Expressives Schreiben." *Ein Programm zur seelischen Immunisierung*. Salzhausen: iskopress (2006).
44. Vopel, Klaus W. *Juegos de interacción para adolescentes, jóvenes y adultos. Motivación. Confianza. Seriedad*. Madrid: CCS, 2001, 2001.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

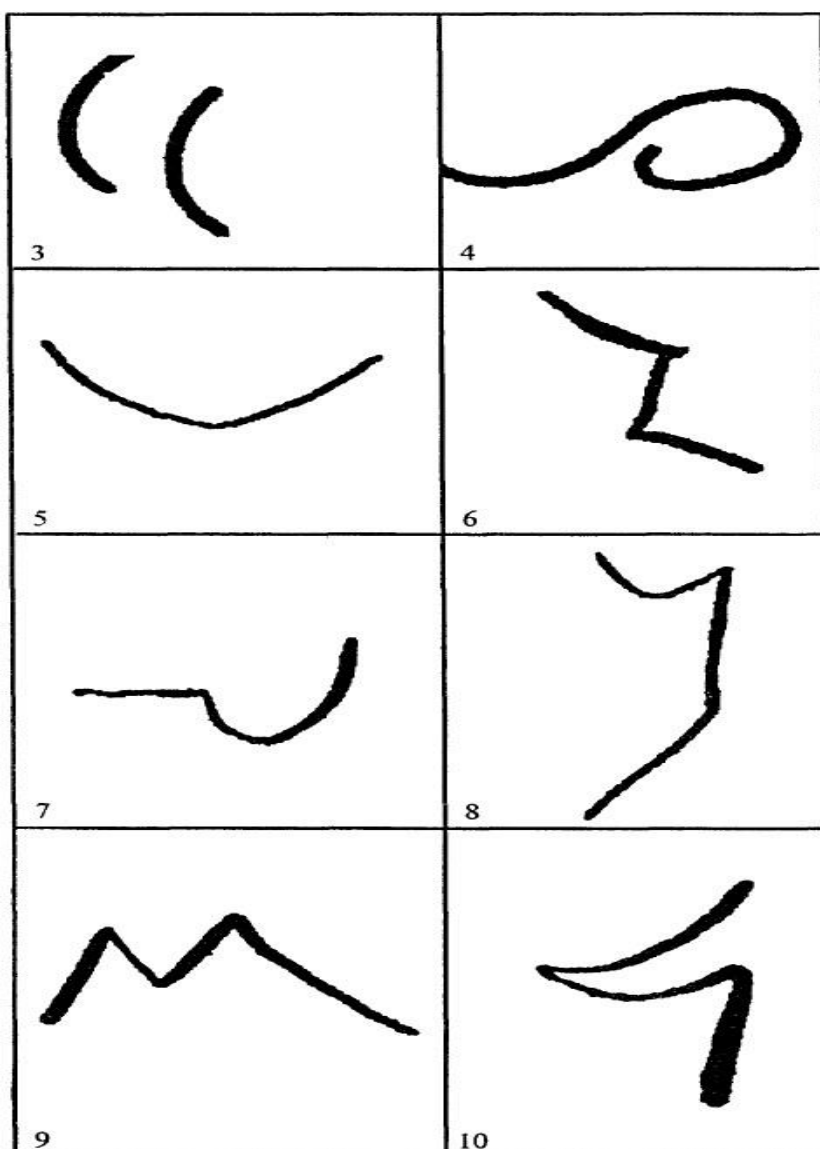
Скорочений варіант образотворчої (фігурної) батареї тесту креативності П. Торранса представляє собою завдання "Закінчи малюнок ", який являє собою другий субтест фігурної батареї тестів творчого мислення П. Торранса.
Інструкція до тестового завдання:

Дітям роздається по 10 незакінчених фігур щоб вони додали до них додаткові лінії, і вийшли цікаві предмети чи сюжетні картинки, і дали їм назву. На виконання цього завдання відводиться 10 хвилин.

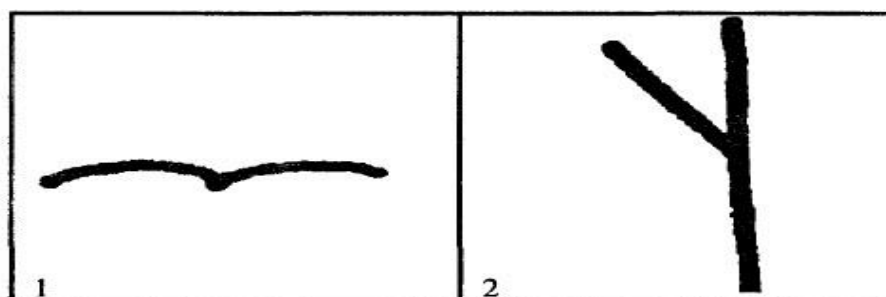
Процедури вимірювання.

1. Треба чітко усвідомлювати концепцію творчого мислення П. Торранса: зміст показників швидкості, гнучкості, оригінальності та ретельності розробки ідей як характеристик цього процесу.
2. Спочатку слід визначити, чи варто відповідь зараховувати, тобто релевантний він завданням. Ті відповіді, які не відповідають завданням, не враховуються. Нерелевантними вважаються відповіді, в яких не виконана основна умова завдання - використовувати вихідний елемент. Це ті відповіді, в яких малюнок випробуваного ніяк не пов'язаний з незавершеними фігурами.
3. Обробка відповідей. Кожну релевантну ідею (тобто малюнок, що включає в себе вихідний елемент) слід віднести до однієї з 83 категорій відповідей Використовуючи ці списки, визначте номери категорій відповідей і бали за їх оригінальність. Запишіть їх у відповідних графах.

Стимульний матеріал до тесту "Фігурна форма":

ДОДАТОК Б

Діагностика вербальних творчих здібностей. За допомогою модифікацією тестів Гілфорда:

- субтесту "Римування" на вияв здібностей к поетичної творчості .
- субтест "Використання предметів" (варіанти вживання)
- субтест "Словесна асоціація"

1 субтест "Римування" - спрямований на виявлення здібностей до поетичної творчості. Здатність до такого виду творчості включає в себе поетичне сприйняття краси навколишнього світу, сприйняття і відтворення ритмічності, музикальності людської мови. Природно, що не всі компоненти цих здібностей присутні у дітей, але можна безумовно припустити, що досить розвинену уяву, свіжість емоційного сприйняття, а також спрямоване, ситуатівне словесна творчість, виражається у вигадуванні різних "лічилок", "пісеньок". Діти 6-7 років дають велику кількість оригінальних відповідей. Данний субтест містить 3 завдання. Вони полягають в тому, щоб придумати вірш, використовуючи заданий перший рядок:

"Из трубы идет дымок..."

"Идет волк по улице..."

"Показал садовод..."

У данному субтесті можна виділити наступні показники творчих здібностей: легкість, оригінальність, точність.

2 субтест "Використання предметів" (варіанти вживання) –

Завдання: Перелічити якомога більше способів використання предмета, що відрізняються від звичайного вживання.

Інструкція випробуваному: Газета використовується для читання, ти можеш придумати інші способи використання газети. Що з неї можна зробити? Як її можна використовувати?

Інструкція зачитується усно.

Час виконання субтеста $t = 3$ хв. Усі відповіді дослівно записуються психологом при індивідуальній формі проведення. При груповій формі проведення відповіді записують самі випробовувані. Час засікається після прочитання інструкції.

Оцінювання: Результати виконання тесту оцінювалися в балах.

Субтест 3 "Словесна асоціація"

Завдання: Привести якомога більше визначень для загальноживаних слів.

Інструкція випробуваному: Приведи якомога більше визначень для слова - книга. Наприклад - красива книга - яка ще буває книга?

Час виконання субтеста - 3 хвилини.

Оцінювання: Результати виконання субтеста оцінюються в балах по 3 показниками:

- 1) Швидкість - сумарна кількість наведених визначень - п. 1 визначення - 1 бал.
- 2) Гнучкість - число наведених класів - категорій відповідей. 1 категорія - 3 бали

Усі відповіді, які належать до однієї категорії, враховуються один раз і отримують - 3 бали. У принципі, максимально-можливий бал - $12 \times 3 = 36$ балів (у випадку, коли у відповідях присутні всі дванадцять категорій, що на практиці зустрічається виключно рідко, а також відсутні відповіді, яким присвоюється нова категорія). Як і в субтесті 2 відповідям, не відповідним ні до якої категорії, присвоюється нова категорія і, відповідно, додається по 3

бали за кожен нову категорію. У цьому випадку максимально отримане число балів може збільшитися.

3) Оригінальність - число оригінальних визначень - в нашому випадку - к.
Оригінальна визначення - наведене всього 1 раз на вибірці з 30-40 осіб. 1 оригінальне визначення - 5 балів